

811.163.41'342.8:544.19(049.3)

ВЕСНА ЛОМПАР (Београд)

НЕЗАОБИЛАЗНА КЊИГА ЗА СВЕ КОЈИ СЕ БАВЕ
ГОВОРНОМ КУЛТУРОМ

Јелица Јокановић-Михајлов, *Акцент и интонација говора на радију и телевизији*, Београд, Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2006.

Књига Јелице Јокановић-Михајлов, *Акцент и интонација говора на радију и телевизији*, настала је као плод ауторкиног вишегодишњег бављења прозодијским системом српског књижевног језика. Основу књиге чини делимично измењен текст докторске дисертације одбрањене на Филолошком факултету у Београду, под насловом *Прозодијски систем језика радија и телевизије београдског подручја*. Осим тога, овоме је додата и исцрпна анализа језика медија уопште, која је створила претпоставке за изучавање тенденција у развоју акцента и интонације у говору радија и телевизије.

Ова обимна књига састоји се од десет целина издвојених поднасловима. Најпре следе три краћа, уводна поглавља: *Језик медија и његова дијалекатска база* (9–14), *Прозодијска организација говора* (15–22) и *Карактеристике језичког корпуса и метод истраживања* (23–42). Потом следе три обимна поглавља која се баве резултатима истраживања акцента речи: *Фонетска природа акцента* (43–120), *Неакцентоване дужине* (121–165) и *Дистрибуција акцента* (167–199). Преостала четири поглавља везана су за интонацију, која је предмет посебног ауторкиног интересовања: *Статус интонације у прозодијском систему и аспекти њеног проучавања* (201–204), *Компоненте интонације* (205–220), *Функције интонације* (221–235) и *Интона*

ција у медијској пракси (237-271). На крају је, наравно, наведена и *Важнија литература* (273-278).

У уводним поглављима читалац се уводи у сложену проблематику прозодијског система нашег савременог језика, који је могуће проучавати само у говорном облику. Говори се, такође, о карактеру претходних изучавања наше прозодије. Када је реч о сфери интонације, ауторка с правом скреће пажњу на деликатност ових истраживања. Наиме, овде је, може се рећи, неопходно да истраживачу српски буде матерњи језик, јер се сваки експериментом добијени резултат мора проверити и потврдити слухом. У уводним поглављима говори се и о избору језичког корпуса (информативне емисије на програмима радија и телевизије београдског подручја), о уделу професионалних говорника у емитованом програму и њиховом дијалекатском пореклу.

Централни део књиге посвећен је фонетској природи акцената. Најпре се даје преглед старијих проучавања нашег акцента (Ј. Мазинг, Ј. Флоршиц, Ј. Шторм, Б. Милетић, А. Белић), а затим и новијих (П. Ивић и И. Лехисте, А. Пецо и П. Правица, Р. Симић). Након тога, говорећи о акцентима на радију и телевизији, ауторка одговара на неколико важних питања: прво, постоји ли преовлађујући тип четвороакценатског система у погледу његове фонетско-фонолошке природе; друго, да ли се код субјеката из подручја штокавских говора манифестују тенденције уједначавања карактеристика акценатског система; и треће, уколико код субјеката из нечетвороакценатских зона постоји тенденција прилагођавања прозодијском стандарду, учавала ли се тежња ка усвајању једног од постојећих акценатских типова, или је избор факултативан. Говорећи о тенденцијама насталим од деведесетих година до данас, ауторка закључује да „са фреквенција медијских кућа које ни раније нису много држале до језичких стандарда, сада равноправно звуче спикерски гласови свих врста и фонетских стилова, а динамичка акцентуација југоисточних говора честа је колико и стандардна“.

У поглављу посвећеном неакцентованим дужинама говори се о три проблема: прво, о фонетској природи неакцентованих дужина; друго, о њиховој дистрибуцији; и треће, о тенденцији њиховог губљења. У вези са овим последњим питањем наводи се и анализира велики број примера и изводи низ интересантних закључака. Посебно проучавање стања после деведесетих година показало је да се тенденција губљења поста акценатских дужина наставља. Овај процес могао би се, по мишљењу ауторке, одвијати у различитим правцима: ка потпуном укидању поста акценатских дужина, ка њиховом делимичном укидању, или, што у садашњем тренутку звучи нереално, ка враћању неакцентованих дужина које постоје у зонама класичне акцентуације. Међутим, ауторка не одбацује трећу могућност подсећајући на судбину гласа *x*, односно на његово враћање у фонолошки систем.

Занимљива су и запажања која ауторка износи у поглављу које се бави дистрибуцијом акцената. Овде је нарочита пажња посвећена акценту речи страног порекла и иновацијама у дистрибуцији акцената. Интересантан је закључак да постоји изразита тенденција преношења акцента на први слог речи, што није типич-

но за наш језик. Такође је скренута пажња на тенденцију повећавања броја акцената у речи, као и на повећање дублетних облика у односу на раније стање.

Изузетно је значајно поглавље које се односи на интонацију, где ауторка скреће пажњу на два проблема: 1) издвајање акустичких карактеристика говорног сигнала које представљају конституционе елементе интонационих структура; и 2) утврђивање функција интонације и њихових релација са акустичким карактеристикама. Решавањем ових проблема ствара се основ за утврђивање интонационог ортоепског стандарда, на чију важност ауторка с правом скреће пажњу. Како се ради о области којој код нас није посвећивана довољна пажња, у постојећој литератури нема још увек устаљене и општеприхваћене терминологије, те је ауторка, говорећи о компонентама интонације, увела нове термине у складу са њиховим садржајем („тонска“, „интензитетска“, „темпорална“ и „тембрална компонента“).

Када је реч о функцијама интонације, ауторка се, углавном, морала ослонити само на сопствено истраживање. За то је користила специјално припремљен материјал, са обиљем минималних парова исказа у којима долазе до изражаја најразличитије прозодијске опозиције, са обимним списковима свих типова реченица и говорних ситуација. У анализи су посматране следеће функције интонације: функција сегментације, формативна функција, комуникативна и модално-експресивна функција.

Последње поглавље бави се интонацијом у медијској пракси, те се наводе основне језичке особине говора спикера, репортера, новинара и других професионалних говорника на радију и телевизији. Кад је у питању стање од деведесетих година до данас, уочене су промене у сфери дикције, и то у негативном смислу. Између осталог, утврђено је и то да на акценатском и интонационом нивоу значајну улогу играју генерацијске разлике, дијалекатско порекло и различити социјално-психолошки фактори. Као део општег закључка наводи се недовољна усаглашеност прозодијских карактеристика говора на радију и телевизији са књижевно-језичком нормом.

До књиге Јелице Јокановић-Михајлов, *Акцент и интонација говора на радију и телевизији*, готово да и није било значајније литературе о овој сложеној проблематици. Стога ће она заузети важно место не само у уско стручном пољу проучавања прозодијске проблематике већ и много шире, у домену говорне културе уопште. Што се начина на који је истраживање презентирано тиче, можемо само да поновимо речи једног од рецензена ове књиге, др Драга Ћупића: „Анализе ауторке су разложне, убедљиве и засноване на теоријским основама, тако да корисник књиге (...) из ње може само да учи, да сазнаје много и теоријског и практичног из области прозодијског система српскога језика, све више схватајући да култура језика захтева пажљив однос према овој особини“.

Ова књига ће бити од драгоцене користи спикерима, новинарима, студентима, професорима, једном речју свима којима је стало до говорне културе.